



راهنمای فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان و معلمان برای
مسئولان، مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش

پژوهش و مدیران مدرسه‌ها

مؤلفان:

دکتر مرتضی مجدفر، ابراهیم اصلانی
دکتر لیلا سلیقه‌دار

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مجدفر، مرتضی. ۱۳۴۲ -

پژوهش و مدیران مدرسه‌ها: راهنمای فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان و معلمان برای مسئولان، مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش / مرتضی مجدفر، ابراهیم اصلانی، لیلا سلیقه‌دار.

مشخصات نشر

تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری

: ۲۶۰ ص: مصور (دو رنگی).

فروست

: مجموعه کتاب‌های پژوهش در مدرسه ۱۰.

شابک

: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۷۰۴-۰

وضعیت فهرست‌نویسی

: فیا

موضوع

: آموزش و پرورش - ایران - فعالیت‌های فوق برنامه

موضوع

: شاگردان - ایران - فعالیت‌های فوق برنامه - برنامه‌ریزی

شناسه افزوده

: اصلانی، ابراهیم، ۱۳۲۳ -

شناسه افزوده

: سلیقه‌دار، لیلا، ۱۳۵۰ -

شناسه افزوده

: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)

: ۱۳۶۰ پ ۴ م ۳ ۷ LB۲۶۰

رده بندی کنگره

: ۳۷۱/۸۰۵۵

رده بندی دیویی

: ۳۹۵/۰۲

شماره کتابشناسی ملی

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

مرکز آموزش و پرورش



پژوهش و مدیران مدرسه‌ها

(مجموعه کتاب‌های پژوهش در مدرسه - راهنمای فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان و معلمان)

برای مسئولان، مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش / جلد دهم)

مؤلفان: دکتر مرتضی مجدفر، ابراهیم اصلانی، دکتر لیلا سلیقه‌دار.

مدیر هنری: محسن خرقانی (دفتر ضراحان، شهر خوار، افیک)

تصویرگر: سام سلماسی

چاپ اول: ۱۳۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: خاورمیانه

چاپ و صحافی از: چاپ خجسته

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۷۰۴-۰

ISBN 978-964-08-0704-0

نشانی: تهران، خیابان سپهبد قرنی، نرسیده به پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت‌طلب، شماره ۸

تلفن: ۸۸۰۰۳۳۴-۹ / دورنویس (فاکس): ۸۹۰۳۸۰۹



فهرست

پیشگفتار

۷

بخش اول: کلیات و مبانی

۱۱

۱۲

قسمت نخست: پژوهش دانش آموزی

فصل اول: چرا مدیران مدارس نیازمند شناخت و کاربرست

۱۳

پژوهش و پژوهشگری اند؟

۲۸

فصل دوم: دو پرده اصلی در پژوهش های مدرسه ای

۴۲

فصل سوم: امیدها و بیم ها در پژوهش های دانش آموزی

۵۲

فصل چهارم: هست و نیست پژوهش های دانش آموزی

۷۸

فصل پنجم: پاسخ های ویژه به چهار پرسش خاص

۹۴

فصل ششم: پژوهش دانش آموزی، خانواده ها و مدیران

۱۰۶

فصل هفتم: راه های افزایش مشارکت مطلوب خانواده ها

در امور پژوهشی از طریق مدیران

۱۲۰

قسمت دوم: پژوهش توسط معلمان و کارکنان مدرسه

۱۲۱

فصل هشتم: پژوهش، مدیر و مدرسه یادگیرنده

- فصل نهم: پژوهش‌های معلمان در مدرسه و راهبری مدیران ۱۳۴
- ✱ پژوهش‌های کمی (آزمایشی و غیر آزمایشی) ۱۳۹
- ✱ اقدام‌پژوهی ۱۴۳
- ✱ هم‌آموزی از یکدیگر و تصحیح فرایندها ۱۵۰
- ✱ روشیو هم‌خواناده: (آشنایی با مطالعه موردی) و «مستندسازی» ۱۶۴
- ✱ مواظب سنگ‌هایی باشید که پرتاب می‌شوند! ۱۷۷
- ✱ آشنایی با روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در پژوهش‌های کیفی ۱۹۱
- روش‌های اصلی پژوهش کیفی ۱۹۲
- مشارکت در تحقیق (پژوهش مشارکتی) ۱۹۲
- مشاهده مستقیم ۱۹۳
- مصاحبه عمیق (جامع) ۱۹۴
- چند نوع مصاحبه خاص ۱۹۷
- بررسی اسناد و مدارک ۲۰۱
- گراند تئوری (روش فرضیه‌سازی معکوس یا ساخت فرضیه در پایان پژوهش) ۲۰۲
- وقایع‌نگاری یا تاریخچه زندگی ۲۰۳
- تجزیه و تحلیل تاریخی ۲۰۶
- بهره‌گیری از فیلم، ویدئو، عکس ۲۰۷



- ۲۱۲ فصل دهم: فکرهای بد نکن!
- ۲۱۳ نگاهی به آسیب‌شناسی پژوهش‌های مدرسه‌ای در سطح مدیریت و اجرا

۲۲۴ **قسمت دوم: اطلاعات تکمیلی**

۲۲۴ فصل یازدهم: جشن پژوهش

- ۲۲۵ نکته‌هایی درباره برگزاری جشنواره‌ها و مسابقه‌های پژوهشی در مدارس

- ۲۴۰ فصل دوازدهم: پژوهش‌سراها چه مکان‌هایی هستند و چگونه می‌توان از آن‌ها استفاده کرد؟

- ۲۵۰ فصل سیزدهم: آشنایی با مراکز، نشریات و وبگاه‌های پژوهشی مرتبط با آموزش و پرورش در ایران

۲۵۳ **بخش دوم: ضمیمه**

- ۲۵۴ آشنایی با سایر آثار مشترک مؤلفان

- ۲۵۷ منابع

پیشگفتار

نحوه تعامل با فراگیرندگان و نیز پدران و مادران آن‌ها، طرح‌ها، برنامه‌ها و شیوه‌هایی را اعمال کرده‌اند که بسته به انجام قدرت، علمی بودن و تناسب داشتن با ویژگی‌های فرهنگی و اقلیمی هر یک از مناطق جهان، با درجالت متفاوتی از موفقیت یا عدم کارایی و حتی شکست روبه‌رو بوده‌اند.

در سال‌های گذشته، به ویژه یک دهه اخیر، آموزش و پرورش کشورمان نیز خود را با برخی از این تغییرات همراه ساخته است که فارغ از اثربخشی و کارایی همه برنامه‌ها و طرح‌های اجرا شده، بعضی از آن‌ها با پذیرش مناسب از سوی معلمان و دانش‌آموزان روبه‌رو شده و به توفیق نسبی در اجرا نیز دست یافته است که موضوع پژوهش‌های دانش‌آموزی از جمله آن‌هاست. علاوه بر این، تصویب و انتشار اسناد مهم و

در دو دهه اخیر، آموزش و پرورش در کشورهای جهان، دچار تغییر و تحولات اساسی شده است. این تغییرات، علاوه بر محتوا، روش‌های آموزشی را نیز به شدت دستخوش دگرگونی‌هایی گسترده کرده است و آموزش از شکل رفتارگرایی صرف و فراگیری اطلاعات و دانستی‌های گوناگون به سوی تفکرگرایی، حل مسئله، شناخت پدیده‌ها و حتی در برخی موارد، تولید دانش از سوی فراگیرندگان تبدیل شده است. متناسب با این تغییرات، آموزشکاران در اقصا نقاط جهان، در قوانین و مقررات، محتوا و چگونگی طراحی و تدوین برنامه‌های درسی و آموزشی، شیوه‌های ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان و

تحول‌گرای جدید در آموزش و پرورش، از جمله فلسفه آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین تعلیم و تربیت و برنامه درسی ملی، نظام آموزشی کشورمان را در مسیر مناسبی قرار داده است.

حدود یک دهه پیش، هنگامی که در آیین‌نامه امتحانات دانش‌آموزان دوره‌های تحصیلی سه‌گانه، برای فعالیت‌های خارج از کلاس، دست‌ورزی‌ها، ساخت‌وسازهای ساده و پژوهش‌های معمولی دانش‌آموزان جایگاهی قانونی تعیین و از معلمان خواسته شد بخش قابل‌توجهی از نمرات دانش‌آموزان در هر یک از دوره‌ها را به این قبیل کارها اختصاص دهند، طبعی بود که بسیاری از معلمان، به دلیل عدم ساخت کافی از ویژگی‌های پژوهش دانش‌آموزی، به طور متفاوت با این پدیده برخورد کنند و این‌گونه نیز شد. البته در این میان برخی از معلمان، با آگاهی‌هایی که خود داشتند و نیز بر اثر آموزش‌ها و اطلاعاتی که از منابع و افراد ذی‌صلاح به دست آورده بودند، توانستند امر پژوهش دانش‌آموزی را تقریباً به شکل صحیح در مدرسه‌های خود پیش ببرند. همچنین توسط بعضی افراد و نیز تعدادی از سازمان‌ها، کتاب‌ها و جزوه‌های متفاوتی درباره ابعاد گوناگون پژوهش دانش‌آموزی، تألیف، ترجمه و منتشر شد که ضمن مفید بودن بسیاری از آن‌ها، کمتر می‌توانستیم به مجموعه کاملی که تمامی

ابعاد پژوهش دانش‌آموزی را مدنظر داشته باشد، دسترسی پیدا کنیم.

چندی پیش، از سوی مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه) با توجه به فقر و فاقه و نیاز گسترده‌ای که در زمینه منابع معتبر و قابل‌اعتنای پژوهش دانش‌آموزی احساس می‌شد، مؤلفان مجموعه‌ای که اکنون جلد دهم آن را در دست دارید، مأموریت یافتند طرحی ارائه دهند که بر اساس آن، میحث پژوهش‌های دانش‌آموزی و نیز پژوهش‌هایی که توسط مدیران، معلمان و سایر کارکنان مدرسه انجام می‌پذیرد، در قالب یک بسته آموزشی جامع‌الاطراف و به شکلی که بتواند همه مخاطبان بالقوه این میحث را پوشش دهد، منتشر شود. مؤلفان پس از مطالعه و تبادل نظر با گروه‌های گوناگونی از جامعه آموزش و پرورش کشور و نیز دانشگاهیان، انتشار یک مجموعه ده جلدی درباره پژوهش‌های مدرسه‌ای را طراحی کردند که پس از گفت‌وگوهای سازنده، با تغییراتی به تصویب رسید. مشخصات کتاب‌های این مجموعه که به تدریج و بر اساس سازمندی و توالی اعلام شده، توسط انتشارات مدرسه منتشر و در اختیار مخاطبان هر یک از مجموعه‌ها قرار گرفته است یا خواهد گرفت، بدین قرار است (بدیهی است عناوین هر یک از کتاب‌ها، بر اساس محتوا انتخاب خواهد شد):

- جلد ۱: مبانی، اصول و روش‌شناسی پژوهش‌های دانش‌آموزی.
- جلد ۲: راهنمای پژوهش برای نوآموزان پیش‌دبستانی (کتاب راهنمای مربیان).
- جلد ۳: راهنمای پژوهش برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی (رنگین کمان پژوهش).
- جلد ۴: راهنمای پژوهش برای دانش‌آموزان دوره متوسطه اول.
- جلد ۵: راهنمای پژوهش برای دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم (دبیرستان، هنرستان، کار دانش).
- جلد ۶: راهنمای پژوهش مدرسه‌ای برای آموزگاران دوره ابتدایی.
- جلد ۷: راهنمای پژوهش مدرسه‌ای برای معلمان دوره متوسطه اول.
- جلد ۸: راهنمای پژوهش مدرسه‌ای برای دبیران دوره متوسطه دوم.
- جلد ۹: راهنمای پژوهش مدرسه‌ای برای پدران و مادران (خانواده، دانش‌آموز و تفکر پژوهشی).
- جلد ۱۰: راهنمای فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان برای مسئولان، مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش (پژوهش و مدیران مدرسه‌ها).
- (کتابی که هم‌اکنون آن را مطالعه می‌کنید).

مؤلفان تصمیم گرفتند جلدهای دوم تا پنجم این مجموعه را که به دانش‌آموزان اختصاص دارد، در قالب روایی-داستانی و با استفاده از تصاویر گوناگون عرضه کنند و در تألیف و تدوین جلدهای دیگر نیز، از اکثر قالب‌های نوشتاری استفاده کنند که محتوای تقریباً دیرهمضم پژوهش‌دانش‌آموزی، به صورتی نرم و نازک و لذت‌بخش در اختیار مخاطبان قرار گیرد.

امیدواریم با انتشار این مجموعه ده جلدی، توانسته باشیم به بخش مؤلفان قابل توجهی از نیازهای جامعه آموزشی، مدیران، معلمان و خانواده‌ها درباره پژوهش‌های دانش‌آموزی و نیز فرایند پژوهش در مدرسه پاسخ دهیم.

تألیف این مجموعه کتاب‌ها، به تمام معنا یک کار گروهی است، از این رو از تمامی مخاطبانی که هر یک از جلدهای ده‌گانه را مطالعه می‌کنند، درخواست می‌کنیم پیشنهادهای اصلاحی خودشان را برای اعمال در چاپ‌های بعدی، به نشانی انتشارات مدرسه ارسال کنند.

مؤلفان